

บทที่ 1

วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของ "กลุ่มทหาร"

ก่อนที่จะเรามาศึกษาถึง วิวัฒนาการของ "กลุ่มทหาร" จำเป็นต้อง เข้าใจถึงขอบเขต ความหมายของคำว่า "กลุ่มทหาร" ก่อนเพื่อที่จะทราบถึงลักษณะและองค์ประกอบของ ทหาร จากนั้นจึงจะอธิบายวิวัฒนาการของ "กลุ่มทหาร" เพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลง ภายใน "กลุ่มทหาร" ทั้งนี้จะทำให้เข้าใจการขึ้นมา มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจของ "กลุ่มทหาร" การศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกว่าด้วยขอบเขตความหมายของ "กลุ่มทหาร" และ ที่มา หลังจากนั้นจะกล่าวถึงวิวัฒนาการการรวมกลุ่มของทหารตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ขอบเขตความหมายของคำว่า "กลุ่มทหาร" และที่มา

"กลุ่มทหาร" หมายถึงกลุ่มคนที่ได้รับการฝึก การล่องหนให้เป็นทหารจากสถาบันหรือ โรงเรียนการทหารและจากการที่อยู่ร่วมสถาบันหรือโรงเรียนเดียวกันนี้เองทำให้เกิดการรวม ตัวขึ้น อีกทั้งภายในโรงเรียนการทหารยังได้นำหรือปลูกฝังให้ "กลุ่มทหาร" นี้มีลักษณะ เฉพาะ เป็นของตนเอง คือ ความมีระเบียบวินัย การเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา มีความชำนาญทางการทหาร อีกทั้งยังมี "ศักดิ์ศรี" ของทหาร ลักษณะดังกล่าวทำให้ "กลุ่มทหาร" มีเอกลักษณ์ และมีความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ที่มาของ "กลุ่มทหาร" เริ่มจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือ รัชกาลที่ 5 ทรงตั้งกองทหารมหาดเล็กรักษาในพ.ศ. 2413 ซึ่งเป็นการวางรากฐานของโรงเรียน นายร้อยในปัจจุบัน ต่อมาได้ตั้งโรงเรียนทหารมหาดเล็กรักษาและโรงเรียนสอนวิชาทหารที่กรม- ทหารหน้า เมื่อพ.ศ. 2424 และได้ขยายเป็นโรงเรียนสำหรับทหารบกทั่วไปในพ.ศ. 2430 เรียกว่า "คะเต็ตสกูล" ซึ่งจะวิวัฒนาการต่อมา เป็นโรงเรียนทหารสราญรมย์และโรงเรียน นายร้อยพระจุลจอมเกล้าใน พ.ศ. 2491¹

¹โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

1. การตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

การตั้งโรงเรียนนายร้อยเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ แต่ที่สำคัญคือเป็นผลเนื่องมาแต่การปฏิรูปการปกครองภายในของรัชกาลที่ 5 การไม่มีกองทัพประจำการและการเข้ามาของชาติตะวันตก

ก. การปฏิรูปการปกครองภายในประเทศของรัชกาลที่ 5

จากการที่สถานะของรัชกาลที่ 5 เมื่อทรงครองราชย์ใหม่ ๆ นั้นมิได้มีความมั่นคง แต่ประการใด พระราชอำนาจของพระองค์ในฐานะพระเจ้าแผ่นดินแทบจะไม่มีเลย การบริหารราชการแผ่นดินตกอยู่ในอำนาจของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน การปฏิบัติพระราชกรณียกิจประจำวันจะเป็นไปโดยผ่านการถวายคำแนะนำและการตัดสินใจจากข้าราชการและเสนาบดีตามสมควรดังกล่าวข้างต้นจึงมีผู้เปรียบฐานะของพระองค์ในระยะแรกว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีอำนาจอยู่เฉพาะแต่ในพระราชสำนักเท่านั้น² ประกอบกับระบบการปกครองที่มีลักษณะการกระจายอำนาจตามเขตความรับผิดชอบ เช่น เสนาบดีมหาดไทยปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ เสนาบดีกลาโหมปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ เสนาบดีกรมท่าปกครองหัวเมืองชายทะเลฝ่ายตะวันออก เป็นต้น แต่ละกระทรวงทบวงกรมจะทำงานเข้าซ้อนกันตั้งแต่การเก็บภาษีอากร การศาล คำสั่งนา ลักษณะดังกล่าวทำให้ขาดเอกภาพในการบังคับบัญชา ขาดการประสานงานกัน นอกจากนี้ในส่วนที่เป็นการปกครองหัวเมือง อาจกล่าวได้ว่าหัวเมืองต่าง ๆ มีอิสระในการจัดระบบการบริหารภายในของตน เพราะการติดต่อระหว่างส่วนกลางและหัวเมืองเป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากการคมนาคมไม่ดี การยอมรับอำนาจจากส่วนกลางเป็นไปอย่างผิวเผิน ดังนั้น เมื่อมีโอกาสก็จะทำการกบฏต่อรัฐบาลกลางทันที³

² อัจฉราพร กุมทิลมัย, "กบฏ.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครอง และกลุ่ม "ทหารใหม่" " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 7.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-13.

ระบบการบริหารตามแบบเดิมที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ อาจสรุปได้ว่า อำนาจในการบังคับบัญชาที่แท้จริงมิได้อยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ หากอยู่ที่เสนาบดีและข้าราชการระดับรอง ๆ ลงไป ซึ่งจะเป็นทั้งผู้ควบคุมกำลังคนและเป็นผู้ที่ให้ความคุ้มครอง รวมทั้งเป็นผู้ให้ผลตอบแทนกับผู้อยู่ใต้ปกครองในรูปแบบต่าง ๆ กัน ดังนั้น การแก้ไขปัญหาทางหนึ่งก็คือการปฏิรูปการปกครองประเทศซึ่งวิธีการหนึ่งที่รัชกาลที่ 5 ทรงปฏิบัติในการดึงอำนาจจากกลุ่มขุนนางก็คือ การรวบรวมกำลังคนในหน่วยงานต่าง ๆ นับแต่พระบรมมหาราชวังออกไป ที่สำคัญก็คือ กำลังคนที่ทรงสร้างขึ้นนั้น เป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษา และฝึกหัดอบรมอย่างดีตามเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งจะกลายเป็นฐานพระราชอำนาจที่ก่อปรด้วยสติปัญญาและความสามารถพร้อมที่จะเป็นพลังในการต่อรองและต่อสู้ให้กับพระองค์ กลุ่มคนเหล่านี้จะมีลักษณะเฉพาะของตัวเองไม่ว่าจะเป็นกลุ่มข้าราชการพลเรือนหรือข้าราชการทหาร โดยเฉพาะกลุ่มหลังนี้จะเป็นทหารในรูปแบบใหม่ที่ทำหน้าที่เฉพาะของตนที่สำคัญก็คือ กลุ่มทหารใหม่ี่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการปกครองของรัชกาลที่ 5 และเป็นฐานกำลังคนเสถียรภาพของราชบัลลังก์ในเวลาต่อมา ดังนั้น รัชกาลที่ 5 จึงทรงตั้งกองทัพอากาศโดยมีโรงเรียนนายร้อยเป็นพื้นฐานเพื่อเป็นการควบคุมกำลังคนในรูปแบบใหม่ซึ่งถือการโยกอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเป็นประการสำคัญ⁴

กล่าวโดยสรุปว่า การตั้งกองทัพอากาศโดยมีโรงเรียนนายร้อยเป็นพื้นฐานนั้น เป็นผลโดยตรงจากการปฏิรูปการปกครองของรัชกาลที่ 5 ที่ต้องการดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง จึงทำให้ทหารมีความเกี่ยวพันกับการเมืองมาตั้งแต่แรกเริ่ม

นอกจากนี้กองทัพอากาศยังสามารถแก้ปัญหของระบบไพร่ที่มีมานานแล้ว เช่น ปัญหาเรื่องไพร่หนีสังกัดแม้ทางราชการจะผ่อนปรนเรื่อง เวลาเข้ารับราชการของไพร่ให้เหลือเพียงแค่ 3 เดือนในสมัยรัชกาลที่ 2 และในกรณีที่ไม่สมัครเข้ารับราชการด้วยตนเองก็อาจเสียเป็นเงินแทนได้ แต่ปรากฏว่าไพร่จำนวนมากไม่ยอมเสียเงินค่าราชการและหลบหนีจากงานเกณฑ์ต่าง ๆ⁵ และปัญหาของไพร่ที่หนีเพื่อไปขายแรงงาน เพราะการทำล้นธัญญาบาวรังใน พ.ศ. 2398 ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพมา เป็นการผลิตเพื่อการค้า

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

⁵ ปิยะสัตรี ปิตะวรรณ, "การยกเลิกระบบไพร่ในรัชสมัย ร.5 (พ.ศ. 2411-2453)"

ในระบบการผลิตเพื่อการค้านี้ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจเงินตรา รายได้หลักของรัฐในยุคนี้ เปลี่ยนจากกล้วยสำอากรและการค้าสำเภามาเป็นการค้ากับต่างประเทศ แรงงานถูกระดมไปใช้ในการผลิต การเกณฑ์แรงงานไพร่มาใช้ในราชการจึงขัดกับการเปลี่ยนแปลงในระบบ เศรษฐกิจแบบใหม่⁶ ดังจะเห็นได้จากพวกไพร่ ทาสได้หลบหนีไปสู่เขตที่มีความต้องการแรงงาน ในการผลิต เพราะบริเวณที่ไพร่ ทาส หนีไปอยู่คือบริเวณชายฝั่งตะวันออก บริเวณลุ่มน้ำ เจ้าพระยาและบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันตก เช่น ทาสชายฝักของอำแดงเพ็ชรผู้เป็นน้องสาว ขุนนราภิรมย์ ค่าตัว 10 ชั่งหนีออกมาอยู่เมืองปราจีนบุรี อ้ายจีนข้าง ฮีเมน กับบุตร 2 คน ชายตัวเป็นทาสขุนเพชวาทกร หนีออกมาซุ่มซ่อนที่เมืองนครไชยศรี ทาสขุนชาญไช จำนวน 9 คน หนีการแอบแฝงบริเวณเมืองลพบุรีและทาสของพระองค์เจ้ากัลยาณี หนีไปอยู่แล่นแลบซึ่งเป็นที่มา ของส้มเต็ล เจ้าพระยาองค์น้อย เป็นต้น⁷ ซึ่งแสดงว่าไพร่หนีออกมาขายแรงงานกันมาก ปัญหาเหล่านี้ได้สร้าง ความยุ่งยากให้กับผู้ปกครองไทยเป็นอย่างยิ่ง เพื่อแก้ปัญหที่เกิดขึ้น รัชกาลที่ 5 ได้ทรงปฏิรูปการบริหารครั้งใหญ่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยยึดนโยบายรวมอำนาจเข้าสู่ ศูนย์กลาง กองทัพประจำการ เป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้นโยบายดังกล่าว

⁶ อัจฉราพร กุมทิลลัมัย, "กบฏร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครอง และกลุ่ม "ทหารใหม่"", หน้า 32.

⁷ ชลลดา โภชิตตา, "ทาสกับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและ สังคมสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2448" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 142-143.

ข. การไม่มีกองทัพประจำการ

ตามระบบการเกณฑ์แรงงานแต่เดิมนั้นถือว่า เมื่อเกิดศึกสงครามชายฉกรรจ์ทุกคนต้องเข้าเป็นทหารทำการรบ เมื่อเสร็จสงครามกองทัพก็หมดไป ลักษณะเช่นนี้จึงเท่ากับว่าประเทศไทยมิได้มีกองทัพประจำการ⁸ การไม่มีกองทัพประจำการที่แน่นอนทำให้การฝึกหัดทหารไม่ต่อเนื่องและเร่งด่วนในระยยะสั้น ทำให้ขาดความชำนาญในการรบและในการเกณฑ์ทหารไปรบในแต่ละครั้งก็จะประสบกับปัญหาไพร่หนีสังกัดได้กล่าวไปแล้ว ส่วนในการเพิ่มกำลังพลในสมัยก่อนได้จากพวกบุตรหมู่ (บุตรหมู่หมายถึง ลูกของไพร่พลที่สังกัดกรมไหน เมื่อมีลูกออกมา ก็ขึ้นสังกัดตามกรมทางบิดา) แต่พวกบุตรหมู่ก็มีจำนวนน้อยมาก เพราะบิดามารดาพยายามปิดบังไว้⁹ อีกทั้งวิธีการรบแบบเดิมที่รบด้วยช้าง ม้า ดาบ หอก นั้นได้เปลี่ยนเป็นการรบด้วยอาวุธที่ทันสมัยซึ่งต้องใช้เวลาในการฝึกหัดทั้งทางด้านระเบียบและยุทธวิธี จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการมีกองทัพแบบใหม่

ค. การเข้ามาของชาติตะวันตก

การเข้ามาของชาติตะวันตกในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้เข้ามาพร้อมกับลัทธิจักรวรรดินิยม แล่นยานภาพตะวันตกทำให้ไทยตระหนักถึง "ภัยใหม่" ที่จะต้องเผชิญ ผู้ปกครองไทยสมัยนั้นได้ดำเนินพระบรมราโชบายเพื่อความอยู่รอดของประเทศไทยโดยใช้นโยบายทางการทูตเป็นหลัก พร้อมกันนั้นก็ทำการปรับปรุงระเบียบแบบแผนการบริหารภายใน ซึ่งหมายรวมถึงการจัดระบบการป้องกันประเทศ¹⁰ แต่เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 แสดงให้เห็นว่านโยบายการทูตที่ไทยเคยใช้เริ่มเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันว่าไม่อาจจะสำเร็จผลได้หากไม่มีกองทัพหนุนหลัง ประสบการณ์จากการปะทะกันระหว่างกำลังรบฝ่ายไทยกับฝรั่งเศสเป็นเครื่องยืนยันได้ดีว่า กองทหารของไทย

⁸ ส้มเตี๊ยม กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, "ตำนานเกณฑ์ทหารไทยและตำนานกรมทหารบก-ราบที่ 4", ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 23 (พระนคร : ศุภสภา, 2507), หน้า 3.

⁹ ภารตี มหาจันทร์, "การปฏิรูปทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" (ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518), หน้า 164.

¹⁰ อัจฉราพร กุมพทิลสมัย, อ้างแล้ว, หน้า 36.

แม้จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มียุทธวิธีที่ทันสมัย แต่ก็ยังไม่ได้ผล ดังจะเห็นได้จากสภาพการขาดแคลนอาหารที่รู้สึกเข้าวูรสมัยใหม่เมื่อครั้งฝรั่งเศสเคลื่อนเข้าโจมตีป้อมพระจุลฯ หนังสือประวัติชีวิตของเจ้าพระยามหินทร กล่าวถึงสภาพนี้ว่า

"...แม้จะมีอาวุธที่ทันสมัยแต่ก็ยังไม่ได้ผล ตัวอย่างที่เห็นชัดก็คือแม้จะมีอาวุธที่ทันสมัยเข้าอยู่บ้าง เช่น ปืนใหญ่ หากแต่ไม่มีทหารไทยผู้ใดที่จะยิงได้คงมีแต่นายทหารเดนมาร์กซึ่งรัฐบาลไทยจ้างมาสอนทหารประจำป้อม ดังนั้น เมื่อป้อมพระจุลฯถูกเรือรบฝรั่งเศสยิง นายทหารชาวเดนมาร์กผู้นี้จึงเป็นผู้เดียวที่ต้องวิ่งยิงปืนป้อมทีละกระบอกทั้ง 6 กระบอก กลับไปกลับมา ลูกปืนป้อมจึงไม่ถูกเรือรบฝรั่งเศสแค่แม้แต่นัดเดียว..."¹¹

นอกจากทหารไทยจะไม่มีความรู้ความชำนาญในเทคนิควิทยาการของตะวันตกดีพอแล้ว ปัญหาสำคัญของการจัดกองทัพไทยตามรูปแบบใหม่ในขณะนั้นก็คือ ปัญหาเรื่องจำนวนคนที่จะเข้ารับราชการทหาร ทหารที่เกณฑ์มาจากชาวบ้านเมืองขาดความชำนาญในการรบ อีกทั้งกองทัพฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ยังขาดการประสานงานกัน¹² เหล่านี้เป็นต้น จากเหตุการณ์ในครั้งนี้ได้ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีกองทัพแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพและการจัดวางกำลังส่วนภูมิภาคในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์¹³

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลสำคัญต่อการตั้งกองทัพประจำการแบบใหม่ขึ้นมา แต่การบริหารงานของกองทัพจะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญพิเศษทางการทหาร รัชกาลที่ 5 จึงทรงจัดตั้งโรงเรียนนายร้อยขึ้นมาเพื่อผลิตบุคคลากรทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชา ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 5 ตอบคำถวายไชยมงคลของเหล่านักเรียนนายร้อยว่า

¹¹ หลวงจักรปาณีศรีศัลวิสูตร, เรื่องของเจ้าพระยามหินทร พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยามหินทร (ลออ ไกรฤกษ์) พ.ศ. 2499. (พระนคร : โรงพิมพ์ตรีธรรมสาร, 2499), หน้า 44-45.

¹² จีราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, "วิกฤตการณ์สยาม ร.ศ. 112" (ปริญาตินพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2516), หน้า 147-148.

¹³ อัจฉรา กุมภทิลสมัย, "กบฏ ร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่"", หน้า 38.

"... เราตีความปล้ำใจเป็นอันมากที่ได้เห็นนักเรียนประชุมอยู่พร้อมกันในที่นี้เป็นจำนวนมาก เพราะการทหารนั้นจะล่าเร็วไปได้ก็โดยที่มีผู้บังคับบัญชาควบคุมให้พอแก่การ ถึงแม้ว่าเราจะมีพลทหารมากมายเท่าใดก็ดี แต่ไม่มีผู้ที่จะควบคุมทหารเหล่านั้นเข้าสำมารบ ทหารเหล่านั้นก็ไม่ล่ามารถจะได้โยยขำนาญแก่ข้าศึกได้เลย ย่อมต้องอาศัยรายนายทหารที่มีความรู้และมีสติปัญญาสามารถที่จะนำไปสู่โยยขำนาญได้แลควบคุมบังคับบัญชาในเวลาปกติก็นายทหารนั้นจะได้มาจากไหนเล่าก็ต้องได้จากโรงเรียนนายร้อย..."¹⁴

2. องค์ประกอบของทหาร

ทหารนั้นประกอบด้วยคน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บังคับบัญชาซึ่งส่วนมากจะจบจากโรงเรียนนายร้อย และพลทหารซึ่งมาจากการเกณฑ์ประชาชนให้เข้ามารับการฝึกวิชาทางทหาร

ก. กลุ่มผู้บังคับบัญชา

บุคคลกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะจบมาจากโรงเรียนนายร้อยเพราะ "...แต่ก่อนมาการตั้งออฟฟิศเขื่อนนายทหารยังหาเป็นแบบแผนอันดีได้ตามลุ่มควรวไม่ บัดนี้ จึงทรงพระกรุณาให้ตั้งโรงเรียนทหารขึ้น เพื่อให้เป็นที่ฝึกหัดนักเรียนทหาร เรียกโดยตำแหน่งว่าคณะเด็คนั้นซึ่งเป็นผู้สำหรับจะได้รับราชการเป็นออฟฟิศเขื่อนนายทหาร..."¹⁵ และในรุ่นแรก ๆ ที่จบออกมาส่วนมากจะเป็นพวกพระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางแทบทั้งสิ้น เพราะโรงเรียนนายร้อยได้พัฒนามาจากกองทหารมหาดเล็ก และทหารมหาดเล็กที่รัชกาลที่ 5 ทรงคิดเสือกั้นมาจากบุตรราชตระกูลและบุตรข้าราชการ ในเวลาต่อมา ปรากฏว่ามีพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางน้อยใหญ่และ

¹⁴ กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ภาค 1. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ต่าง ๆ กัน, 2530), หน้า 82.

¹⁵ พลตรีหญิง สม่เด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, "โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับสยามใหม่ ในช่วง พ.ศ. 2430-2475" ใน การศึกษาศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับสยามใหม่. (นครนายก : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2535), หน้า 3.

ข้าราชการต่างพาโอรสและบุตรมาถวายตัวเป็นทหารมหาดเล็กกันมากขึ้น¹⁶ เมื่อกิจการขยาย
ขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นโรงเรียนนายร้อย ศิษย์รุ่นแรกที่จบออกมาจำนวนมากเป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง เช่น

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอุฎาภกรรณอนันตนาโชัย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัต

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจาชานุภาพ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครานุวัตติวงศ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ¹⁷

การที่นักเรียนนายร้อยรุ่นแรกเป็นเชื้อพระวงศ์ก็เพราะว่านโยบายการรับคนเข้าเป็นนักเรียนนายร้อย
ทางราชการกำหนดไว้ว่าจะรับเฉพาะผู้ที่มีชาติตระกูล คือ จะต้องเป็นพระบรมวงศ์หรื
เป็นบุตรข้าราชการทหารและพลเรือน¹⁸ การจำกัดขอบเขตดังกล่าว ทำให้เกิดการขาดแคลน
ตัวนายทหาร เพราะผลิตได้น้อยไม่เพียงพอกับความต้องการ ทางราชการจึงยอมให้มี การปรับปรุง
คุณสมบัติของผู้สมัครเข้าเป็นนักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเปิดรับสมัครบุคคลภายนอก¹⁹
ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ตอบในการเปิดโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยมเมื่อ 26 ธันวาคม
ร.ศ. 128 ว่า

¹⁶ กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระเจ้าจุลจอมเกล้า ภาค 1, หน้า 48.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48-49.

¹⁸ กองบัญชาการทหารสูงสุด, ประวัติกองทัพไทยในรอบ 200 ปี พ.ศ. 2325-2525.
(กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2525), หน้า 14-15.

¹⁹ อัจฉราพร กุมภพิลัมัย, "กบฏร.ศ. 130 : ศักยภาพการปฏิรูปทางการปกครอง
และกลุ่ม "ทหารใหม่"", หน้า 52.

"...อนึ่ง ในวันนี้ได้มา เห็นบุตรผู้มีบรรดาศักดิ์มีตระกูลและบุตรประชาชนชาวเรา ทั้งหลายได้ตั้งอยู่ในที่เล่าเรียนร่วมกันแล้วด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน..."²⁰

ผลของการขยายคุณลุ่มบัตยของผู้ลุ่มคร เข้า เป็นนักเรียนนายร้อยครั้งนี้ได้ ล่งผลต่อจำนวนนักเรียน นายร้อยทั้งหมดให้มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ในพ.ศ. 2441 มีนักเรียนนายร้อยทั้งหมด 122 คน แต่ในพ.ศ. 2446 มีนักเรียนทั้งหมด 269 คน และในปี พ.ศ. 2448 มีนักเรียน ทั้งหมด 299 คน เป็นต้น (ดูจากตารางที่ 1) นอกจากนี้ยังล่งผลกระทบต่อจำนวนนักเรียน นายร้อยที่เป็นเชื้อพระวงศ์ให้มีจำนวนลดลง เช่น ในพ.ศ. 2441 มีนักเรียนนายร้อยที่เป็น เชื้อพระวงศ์คิดเป็นร้อยละ 22.13 % แต่ในพ.ศ. 2469 2471 2474 ไม่มีนักเรียนที่เป็น เชื้อพระวงศ์เลย (ดูจากตารางที่ 1) ลุ่มบัตยอื่น ๆ ที่ทำให้จำนวนนักเรียนนายร้อยที่เป็น เชื้อพระวงศ์มีจำนวนลดลงก็คือความนิยมในการ เป็นทหารในหมู่เจ้านายและผู้ดีลดลงด้วย เพราะ การฝึกทหารและอาชีพทหารเป็นการยากลำบากต้องมีความอดทนอย่างยิ่งยวด อาชีพนี้จึงไม่น่า ดึงดูดความสนใจของบุตรผู้ดีมีตระกูลโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีทางเลือกอื่น ๆ เช่น โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนสามัญทั่วไป การไปศึกษาต่อในต่างประเทศหรือการรับราชการพลเรือน เป็นต้น²¹ และจากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่านักเรียนนายร้อยที่เป็นสามัญชนได้มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ และได้เข้ามา เป็นผู้บังคับบัญชาในกองทัพมากขึ้น ซึ่งล่งผลกระทบต่อบทบาทของกองทัพในระยะ หลังดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า อย่างไรก็ตาม การที่มีทหารที่เป็นเชื้อพระวงศ์และสามัญชน ทำให้ "กลุ่มทหาร" ที่เป็นผู้บังคับบัญชาแบ่งได้ 2-กลุ่มคือ "กลุ่มทหาร" ที่เป็นเชื้อพระวงศ์ และ "กลุ่มทหาร" ที่เป็นสามัญชน (โปรดดูแผนผังที่ 1) บทบาทของนักเรียนนายร้อยที่เป็นเชื้อพระวงศ์ เมื่อจบออกมา ก็คือการ เป็นอาจารย์และเป็นผู้บริหารระดับสูงในกองทัพบ้าง เช่น ลุ่มเต็ลเจ้าพัก - กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เป็นอาจารย์สอนวิชายุทธวิธี พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้า ดิศวรกุมาร (พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ) เป็นผู้บังคับบัญชากรมทหาร มหาดเล็ก จอมพลลุ่มเต็ลพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระภาณุหันทรวงศ์วรเดช เป็นผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

²⁰ กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ภาค 1-2, หน้า 81.

²¹ พลตรีหญิง ลุ่มเต็ลพระเทพรัตนราชลุ่มดาฯลุ่มยามบรมราชกุมารี, "โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้ากับลุ่มยามใหม่ในช่วง พ.ศ. 2430-2475", หน้า 4.

ตารางที่ 1

แสดงจำนวนนักเรียนนายร้อยระหว่าง พ.ศ. 2441-2475

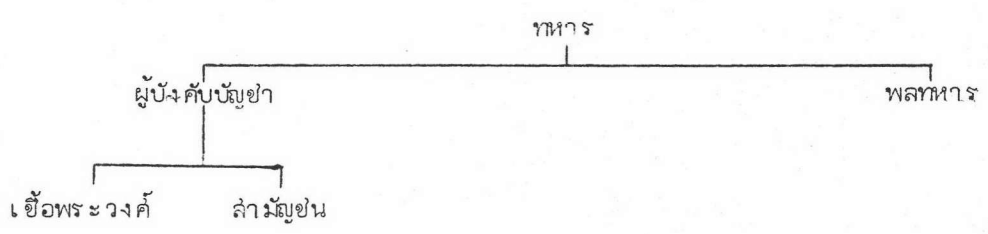
ปี	นักเรียนทั้งหมด	เชื้อพระวงศ์	คิดเป็นร้อยละ (%)	ล่ามยุชน	คิดเป็นร้อยละ (%)
2441	122	27	22.13	95	77.86
2442	107	17	15.88	90	84.11
2443	74	5	6.75	69	93.24
2444	66	2	3.03	64	96.96
2445	117	10	8.54	107	91.45
2446	269	21	7.80	248	92.19
2447	224	17	7.58	207	92.41
2448	299	13	4.34	286	95.65
2449	264	7	2.65	257	97.34
2450	255	14	5.49	241	94.50
2451	203	2	0.98	201	99.01
2452	204	3	1.47	201	98.52
2453	104	21	20.19	83	79.80
2454	151	8	5.29	143	94.70
2455	134	25	18.65	109	81.34
2456	95	8	8.42	87	91.57
2457	156	15	9.61	141	90.38
2458	136	17	12.5	119	87.50
2459	139	6	4.31	133	95.68
2460	87	12	13.79	75	86.20
2461	106	5	4.71	101	95.28
2462	104	10	9.61	94	90.38
2463	96	3	3.12	93	96.87
2464	74	9	12.16	65	87.83
2465	41	4	9.75	37	90.24
2466	72	3	4.16	69	95.83
2467	45	2	4.44	43	95.55
2468	30	1	3.33	29	96.66

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปี	นักเรียนทั้งหมด	เชื้อพระวงศ์	คิดเป็นร้อยละ (%)	ล่ามัญชน	คิดเป็นร้อยละ (%)
2469	47	-	0	47	100
2470			ไม่มีข้อมูล		
2471	3	-	0	3	100
2472	109	1	0.91	108	99.08
2473	90	2	2.22	88	97.77
2474	77	-	0	77	100
2475	25	1	4	24	96

ที่มา : กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยฯ ภาค 4, หน้า 264-312.

แผนผังที่ 1
องค์ประกอบของทหาร

และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชเป็นผู้บัญชาการทหารทั่วไป โดยดูแลการเสด็จตั้งโรงเรียนนายร้อยทหารบกขึ้น ในระยะแรกมีนามว่า "คะเตีตลกุล"²² จะเห็นได้ว่าบรรดาเชื้อพระวงศ์ที่สอบออกมา นั้นจะเป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งโรงเรียนนายร้อย เมื่อสามัญชนเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนายร้อยมากขึ้นจึงเข้าไปมีบทบาทแทนที่นักเรียนนายร้อยที่เป็นเชื้อพระวงศ์ซึ่งมีจำนวนลดลง

ข. กลุ่มพลทหาร

การเกณฑ์คนมาเป็นพลทหารในระยะแรกก็คือการเกณฑ์ไพร่เป็นทหาร เมื่อยามเกิดศึกสงคราม แต่ต่อมาใน พ.ศ. 2431 ได้มีการกำหนดอายุไพร่ที่จะเข้ามาเป็นทหาร ดังจะเห็นได้จากกฎตราพระราชบัญญัติแก้ไขธรรมเนียมกำหนดอายุไพร่เข้ารับราชการทหาร ดังนี้

"...บุตรหมู่ทหารเมื่ออายุย่าง 18 ปี ให้ไปลงบัญชีชื่อไว้ในกรมทหาร ครั้นอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ต้องไปประจำการฝึกหัดวิชาทหารจนอายุครบ 21 ปีบริบูรณ์และเมื่ออายุครบ 22 ปีบริบูรณ์ให้มาเข้าเวรรับราชการอีกปีละ 3 เดือน จนอายุครบ 50 ปีบริบูรณ์จึงปลดออกจากราชการ อนึ่ง ทหารที่มีบุตร หากบุตรเข้ารับราชการทหารตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป ให้บิดาปลดจากราชการในเวลานั้น ยกเว้นยามศึกสงครามบุตรจะต้องเป็นทหารตามหมู่บิดาตน..."²³

นอกจากพระราชบัญญัติดังกล่าวแล้ว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้กรมทหารหน้าประกาศรับสมัครเล็กลไพร่หลวงและบุตรหมู่ไม่ว่าหมู่ใด กรมใดที่สมัครใจเข้ามาเป็นทหารในกรมทหารหน้าเป็นเวลา 5 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วให้พ้นจากหน้าที่ประจำการพร้อมตราภูมิคุ้มห้ามการเกณฑ์แรงงานและการเสี่ย่วยแทนแรง นอกจากนี้ ในระหว่างรับราชการประจำการอยู่ยังได้รับพระราชทานเครื่องแบบสักหลาดสีดำและเงินเดือนอีกเดือนละ 10 บาท พร้อมทั้งอาหารวันละ 2 มื้อ²⁴ ต่อมารัชกาลที่ 5 ทรงให้ลดค่าราชการ (เสี่ย่วยแทนแรง) ลงเหลือปีละ 6 บาท

²² กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 53.

²³ กองบัญชาการทหารสูงสุด, ประวัติกองทัพอไทยในรอบ 200 ปีพ.ศ. 2325-2525, หน้า 113-114.

²⁴ ภารดี มหาขันธ์, รัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ (พ.ศ. 2394-2475). (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 84-85.

เท่านั้น ทั้งไพร่หลวง และไพร่ล้ม (เดิมไพร่หลวงเสีย 18 บาท ไพร่ล้มเสียเพียง 6 บาท) และยังทรงอนุญาตให้ไพร่หลวงที่ต้องการโอนมา เป็นทหารก็ล้มมาโอนมาได้

"...ถ้าขุนหมื่นไพร่หลวงกรมใดร้องขอสมัครรับราชการเป็นทหารดังนี้ ก็ให้แจ้งความไปยังกรมพระสุรัสวดีให้หักโอนบัญชีมารับราชการได้ เพราะราชการทหารเป็นการหนัก แลสำคัญกว่าขุนหมื่นไพร่หลวงสามัญกรมอื่น ๆ ..."²⁵

ท้ายสุดนี้รัชกาลที่ 5 ได้ทรงโปรดเกล้าฯให้ทดลองใช้พระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารในนามของ "ข้อบังคับลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 112" ในบางมณฑล ได้แก่ มณฑลนครราชสีมา มณฑลนครสวรรค์ มณฑลพิษณุโลกและมณฑลราชบุรี ปรากฏว่าการทดลองใช้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นในพ.ศ. 2448 จึงทรงให้ประกาศใช้ "พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124" ในมณฑลทั้ง 4 ที่กล่าวข้างต้น ต่อมาจึงขยายการใช้พรบ. ลักษณะเกณฑ์ทหารออกไปยังมณฑลกรุงเก่า มณฑลนครชัยศรี ในพ.ศ. 2451 มณฑลพิจิตร มณฑลอุดร มณฑลอุบลราชธานี มณฑลร้อยเอ็ด ในพ.ศ. 2457 มณฑลนครศีร์ษะเกษ มณฑลเพชรบูรณ์ มณฑลสุราษฎร์ธานี มณฑลภูเก็ต มณฑลปัตตานี ในพ.ศ. 2459 ตามพรบ. ดังกล่าวได้กำหนดให้ย้ายกจกรรจทุกคนที่มามีอายุอยู่ระหว่าง 18-24 ปี ต้องเข้ารับราชการทหารตามขั้นตอนดังนี้ คือ

- (1) อยู่ประจำการ 2 ปีแล้วปลดเป็น
- (2) กองหนุนชั้นที่ 1 เป็นเวลา 5 ปี รับราชการไม่เกินปีละ 2 เดือน จากนั้นจึงปลดเป็น
- (3) กองหนุนชั้นที่ 2 เป็นเวลา 10 ปี รับราชการไม่เกินปีละ 15 วัน

เป็นอันหมดหน้าที่รับราชการทหารและไม่ต้องเสียค่าราชการไปจนตลอดชีวิตในระหว่างที่อยู่ประจำการจะได้รับพระราชทานเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง และเครื่องนุ่งห่มใช้สอยสำหรับตัวตามสมควร²⁶

กล่าวได้ว่า การออกพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ทำให้ไพร่ที่ถูกคัดเลือกมาเป็นทหารนั้นจะปฏิบัติหน้าที่ทางการทหารตลอดไปจนกว่าจะปลด เกษียณ ไม่ใช้ไพร่ที่ถูกเกณฑ์มาเป็นทหารเมื่อเวลาถึงสงครามเท่านั้น เช่นเดียวกับนักเรียนนายร้อยที่จบออกมาจากโรงเรียนนายร้อยก็รับราชการทางทหารจนกว่าจะเกษียณ

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

3. ลักษณะเฉพาะของ "กลุ่มทหาร"

"กลุ่มทหาร" เป็นผู้มีมีความชำนาญพิเศษซึ่งการ เรียนการสอนในสถาบันการทหารนั้น ได้มีส่วนอย่างมากในการทำให้ "กลุ่มทหาร" มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีลักษณะ เฉพาะ เป็นของตนเอง ได้แก่

ก. การมีความชำนาญพิเศษทางด้านทหาร

โรงเรียนนายร้อยได้ทำการฝึกฝนนักเรียนนายร้อยให้มีความชำนาญพิเศษทางการทหาร โดยผ่านหลักสูตร และตำราวิชาทางทหาร โดยที่จุดมุ่งหมายสำคัญของหลักสูตร เพื่อสร้างอุปนิสัยและ ลักษณะทหาร กับคุณลุ่มบัต อันจำเป็นในการดำเนินอาชีพให้มีความก้าวหน้า โดยให้การศึกษาอย่าง กว้างขวางทั้งในด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ ประกอบกับความรู้วิชาทหารขั้นพื้นฐาน²⁷ จากหลักสูตรดังกล่าวถูกนำมาถ่ายทอดในตำราวิชาทางทหารซึ่งวิชาทหารหมายถึง ความชำนาญ ในการใช้อาวุธและการรู้จักโอกาสที่ควรใช้อาวุธนั่นเอง²⁸ เช่น แนวล้อนวิชชายุทธ เล่ม 1 และ เล่ม 2 ที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นหลักความรู้ในทางยุทธวิธีกว้าง ๆ พอให้สามารถนำความคิดสำหรับ ปฏิบัติกิจการซึ่ง เกี่ยวกับการยุทธได้²⁹ ในหนังสือแนวล้อนวิชชายุทธ เล่ม 1 ได้ล่นยุทธวิธี ในแต่ละเหล่า เช่น เหล่าทหารราบจะประกอบไปด้วยอาวุธทหารราบ หลักการรบของทหารราบ หมวดบินกลหนัก ฯลฯ เหล่าทหารม้า จะประกอบไปด้วยการรบของหมวดทหารม้า การประจัญบาน การลาดตระเวน การเข้าตี การลอบยิงและการตั้งรับ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเหล่าทหารปืนใหญ่ เหล่าทหารช่าง เหล่าทหารสื่อสาร เหล่าอากาศยาน ส่วนหนังสือแนวล้อนวิชชายุทธ เล่ม 2 ได้ล่นวิธีการนำทัพ การลาดตระเวน การปกปิด การป้องกันต่อลูกระเบิด การประดิษฐ์ การฝึกแรม การรักษาด่าน การรบปะทะและวิธีเข้าตี การไล่ติดตาม การถอย การเข้าตีที่มั่นในยามสงคราม กลางแปลง การตั้งรับและการรบในเหตุการณ์พิเศษ³⁰

²⁷ กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 174.

²⁸ ร.อ.อภิบาล, "มโนบัญญัติของทหาร" ยุทธโศก. เล่ม 19 ตอน 12 (กันยายน ร.ศ. 130), หน้า 790.

²⁹ กองโรงเรียนนายร้อยทหารบก, แนวล้อนวิชชายุทธวิธี เล่ม 1 และเล่ม 2, (พระนคร : โรงพิมพ์เสนาศึกษาและแม่วิทยาลัย, 2469), หน้าคำนำ.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้าสารบาญ.

นอกจากนี้ยังมีตำราวิชาทหารในหนังสือยุทธโศก เช่น ตำราบ้อมค่าย³¹ ตำราแผนที่³² ตำราอาวุธดินปืน³³ ความเห็นในการใช้ปืนใหญ่ การคู่ขาริบาลทหาร ตำราพิไชยสงคราม ยุทธคำสั่งร้ ยุทธวิธีว่าด้วยประกอบกำลังอาวุธ ความล้ามารถของปืนใหญ่และปืนทหารราบ อำนาจ กระสุนปืนใหญ่ แท่นปืนและรถบรรทุก คำแนะนำวิธีใช้เข็มทิศ คำอธิบายเรื่องวิธียุทธกองผสมและ ตำรายุทธวิธี³⁴ เหล่านี้เป็นต้น ดังนั้น เมื่อ "กลุ่มทหาร" จบออกมาจึงมีความชำนาญพิเศษ ทางด้านกรทหารซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญของ "กลุ่มทหาร"

ข. การมีระเบียบวินัยและการเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา

วินัยทหาร คือ ข้อปฏิบัติตามประเพณีของทหาร³⁵ ดังนั้น จึงมีการออกพระราชบัญญัติ ว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ. 2476 ขึ้นมาและระบุในมาตราที่ 5 ว่า วินัยทหาร เป็นหลักสำคัญที่สุด ของทหาร เพราะฉะนั้นทหารทุกคนจักต้องรักษาโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืนท่านถือว่าผู้นั้น กระทำผิดและได้มีการกำหนดโทษของผู้ที่ทำการฝ่าฝืนอีกด้วย³⁶ การเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาก็เป็น ลักษณะหนึ่งของความมีระเบียบวินัยทางทหาร เพราะตัวอย่างของการกระทำผิดวินัยทหารข้อแรก คือ การดื้อดึง ชัดชิน หลีกเลี่ยงหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน³⁷ การปลูกฝัง ให้นักเรียนนายร้อยคุ้นเคยกับการปกครองกันตามสายของการบังคับบัญชาหรือเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา ก็คือการตราบัญญัติโรงเรียนทหารสำราญรมย์ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

³¹ "ตำราบ้อมค่าย" ยุทธโศก เล่ม 9 ตอน 8 (เมษายน ร.ศ. 120), หน้า 473.

³² "ตำราแผนที่" ยุทธโศก ตอน 10 (มิถุนายน ร.ศ. 120), หน้า 601.

³³ "ตำราอาวุธดินปืน" ยุทธโศก เล่ม 11 ตอน 11 (กรกฎาคม ร.ศ. 122), หน้า 708.

³⁴ ยุทธโศก เล่ม 19 (ร.ศ. 129-130), หน้าสำราญ.

³⁵ พ.ท.ทวี เปล่งวิทยา, คู่มือแบบธรรมเนียมทหาร เล่ม 1. (พระนคร : ประชาช่าง, 2506), หน้า 218.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 219-221.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 220.

- มาตราที่ 1 ว่าด้วยตำแหน่งคะเด็ต กำหนดจำนวนคะเด็ตที่จะรับไม่เกิน 200 คน จะต้องเป็นบุตรมีชาติตระกูลดี มีอายุระหว่าง 14-24 ปีและให้ถือศักดินา 400 ไร่
- มาตราที่ 2 ว่าด้วยการปกครอง กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้บังคับการและออฟฟิเชียล เซอร์ ตำแหน่งต่าง ๆ
- มาตราที่ 3 ว่าด้วยให้นักเรียนมีลุ่มดุษฎีบัณฑิตสำหรับตัวคนละ เล่มและให้ประพฤติเรียบร้อย
- มาตราที่ 4 ว่าด้วยการจัดนักเรียนเป็นกอมปนีและแบ่ง เป็นหมวดและตำแหน่ง นอนคอมมิชชั่นออฟฟิเชียล เซอร์ บังคับหมวด มาตรานี้ก็คือการแต่งตั้งนักเรียน ให้ทำหน้าที่ปกครองกันเอง นักเรียนทั่วไปเป็นลูกแถว นักเรียนที่ทำหน้าที่ ผู้บังคับบัญชา ก็ทำหน้าที่นายทหารชั้นประทวน มีชายันต์เมเยอร์ เป็นหัวหน้า ชายันต์ทั้งกองร้อยและทุกกิ่งหมวดมีชายันต์คนหนึ่ง กับกอมปราลคนหนึ่ง เป็นต้น
- มาตราที่ 5 ห้ามมิให้นักเรียนแต่งกายด้วยเครื่องแบบทหารปะปนกับ เครื่องแบบพลเรือน และห้ามมิให้นักเรียนออกนอกบริเวณโดยมิได้รับอนุญาต
- มาตราที่ 6 กำหนดหน้าที่ของนอนคอมมิชชั่นออฟฟิเชียล เซอร์
- มาตราที่ 7 ให้นอนคอมมิชชั่นออฟฟิเชียล เซอร์ดูแลความประพฤติของนักเรียนทั้งในและ นอกโรงเรียน
- มาตราที่ 8 ให้นักเรียนมีลุ่มดุษฎีบัณฑิตคนละ เล่มสำหรับเขียนข้อความและคำอธิบายต่าง ๆ ที่ครูล่อง และเมื่อไม่เข้าใจสิ่งใดให้เข้าไปถามครู³⁸

เมื่อข้าบงคับฉบับนี้ได้ล่องให้นักเรียนปกครองกันเองตามลำดับชั้น เชื้อฟิงผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงกว่า จึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะอย่างหนึ่งของ " กลุ่มทหาร " ก็คือการมีระเบียบวินัยและเชื้อฟิงผู้บังคับบัญชา ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงเป็นผู้พระราชทานกำเนิดวิชาชีพแก่ทหารชั้นในวังสยามไทย และทรงวางรากฐานทางการทหารไว้อย่างมั่นคงตามทัศนคติของทหารแบบตะวันตก³⁹

³⁸ กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 54-55.

³⁹ กองบัญชาการทหารสูงสุด, ประวัติกองทัพไทยในรอบ 200 ปี พ.ศ. 2325-2525,

ค. การมี "ศักดิ์ศรี" ของความเป็นทหาร

คำว่า "ศักดิ์ศรี" ในหนังสืออักษรธานศรับท์ที่หมอบรัดเล ได้บันทึกไว้หมายความว่า "คนมีศักดิ์ เขาว่าผู้นั้นมีศักดิ์มีศรีนั้น"⁴⁰ แต่ "ศักดิ์ศรี" ของความเป็นทหารนั้นไม่ได้หมายความว่าเพียงมีค่าเท่านั้น แต่หมายรวมถึง ความภูมิใจ ความมีเกียรติและมีความสำคัญต่อประเทศชาติของทหาร ดังตัวอย่างของการ อบรมทหารในตอนหนึ่งว่า

"...ทหาร เป็นคนมีเกียรติ...ตำแหน่งทหารถือว่าเป็นตำแหน่งที่สูง เพราะเป็นผู้ต่อสู้และป้องกันศัตรูหมู่ร้ายต่าง ๆ ฉะนั้นทหารจึงต้องตั้งมั่นอยู่ในทางที่ดี โดยถือเสมอว่าทหาร เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร สำหรับระงับความทุกข์ร้อนของพลเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขตามกฎหมาย..."⁴¹

นอกจากนี้หลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ในพ.ศ. 2491 ได้มีการสอนทางด้านจริยศึกษาที่ได้จัดให้มีการ อบรมจิตใจโดยอนุศาสนาจารย์และพระสงฆ์ เพื่อควบคุมและปลูกฝังความประพฤติอันดีงามแล้วยังสร้างการ เพิ่มอุปนิสัยและความเป็นผู้นำ แนวทางใหม่นี้ดำเนินตามระบบเกียรติศักดิ์ (Honor System) โดยระบบนี้มีความมุ่งหมายที่จะปลูกฝังคุณลักษณะเหล่านี้คือ การตรงไปตรงมา ความยุติธรรมเที่ยงตรงและความซื่อสัตย์ เพราะในหมู่นักรบสิ่งที่ถือว่าเป็นของสูง ศักดิ์สิทธิ์เป็นมิ่งขวัญอันควรแก่การ เคารพสักการะในจิตใจนั้นคือ "เกียรติ" "เกียรติ" เป็นมรดกอันเก่าแก่มีคู่กันมาด้วยความเป็นนักรบ คำว่า "ทหาร" มีอยู่ที่ใด トラบใด "เกียรติ" ย่อมสถิตอยู่แห่งนั้น บัดนั้น⁴² การปลูกฝังและอบรมในลักษณะดังกล่าวล้วนแต่ส่งผลให้ทหารเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นทหารของตนเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่กระทบถึง "ศักดิ์ศรี" ของความเป็นทหารแล้วจะเกิดปฏิกิริยาจาก "กลุ่มทหาร" ในลักษณะต่าง ๆ กับตั้งที่นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันเล่นว่าคนมักสร้างความผูกพันเชิงสัญลักษณ์ระหว่างตัวเองกับวัตถุบางอย่างเกิดเป็น "อาณาเขตของศักดิ์ศรี" (Honor Sphere) ขึ้นหากใครละเมิดอาณาเขตนี้ก็เท่ากับเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีของผู้นั้น⁴³ ซึ่งทำให้เหมือนกับว่าทหารลดความสำคัญลง ตัวอย่างที่พอจะแสดงให้เห็นชัดสำหรับประเด็นนี้ก็คือ

⁴⁰ หมอบรัดเล, อักษรธานศรับท์. (พระนคร : ศุภสภา, 2514), หน้า 710.

⁴¹ อัจฉราพร กุณฑลสมัย, "กบฏ .ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่" ", หน้า 50.

⁴² กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 189, 194, 196.

⁴³ ธีรยุทธ บุญมี, "ศักดิ์ศรี-หน้าตา", เอกสารอัตชีวประวัติ, หน้า 1.

การเกิดกบฏ .ศ. 130 ที่มีสาเหตุประการหนึ่งมาจากการที่รัชกาลที่ 6 สิ้นใจงาน
ละครและเสื่อป่ามากกว่า. การที่จะปรับปรุงกิจการทหารให้ก้าวหน้าและการที่ รัชกาลที่ 6 ทรง
ลงโทษทหารที่มีเรื่องชกต่อยกับมหาเถรสิกขของพระองค์ด้วยการเขียนหนังสือ ซึ่งเป็นวิธีการลงโทษ
แบบจารีตนครบาลที่ได้ยกเลิกไปแล้ว⁴⁴ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็เป็นผล
จากการตัดทอนงบประมาณ ยุบหน่วยงานและดุร้ายทหาร ออกจากราชการ⁴⁵ ทำให้ทหารไม่พอใจ
เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นการลดความสำคัญองทหารลง อีกทั้งการรัฐประหาร 2490
ก็มีสาเหตุมาจากการถอนทหาร ออกจากสหรัฐอเมริกา เดิมหลังสงครามโลกครั้งที่สองและไม่มีกร
อำนวยความสะดวกอย่างลุ่มเกียรดี เหล่านี้เป็นต้น⁴⁶ จากตัวอย่างที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่า
"ศักดิ์ศรี" ของความเป็นทหารนั้นเป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของ "กลุ่มทหาร" ที่สามารถ
ชักนำการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สิ่งที่เรียกว่า "ศักดิ์ศรี" นี้ นอกจากบุคคลภายนอกจะดูหมิ่นไม่ได้แล้ว คนในกองทัพ
เองก็ยังทำการขำหน้าขำตา กันไม่ได้ ดังที่จอมพลประพาส จารุเสถียร เล่าเหตุการณ์ใน
อดีตเมื่อคราวปราบกบฏบวรเดชให้ฟังว่า

"...เมื่อคราวที่พระยาพหลพลพยุหเสนาได้มอบหมายหน้าที่ให้นายพันโทหลวงพิบูลสงครามเป็น
ผู้นำทหารไปปราบกบฏบวรเดชโดยไปทางรถไฟแต่เมื่อไปถึงนายพันเอกพระสิทธิ
เรื่องเดชพลผู้บังคับการทหารราบซึ่งรับผิดชอบดูแลสถานีรถไฟบางซื่อไม่ยอมให้นำนายพันโท
หลวงพิบูลสงครามนำรถไฟออกจากสถานีเพราะยังไม่ได้รับคำสั่งจากพระยาพหลพลพยุหเสนา
นายพันโทหลวงพิบูลสงครามจึงโทรศัทพ์ไปบอกพระยาพหลพลพยุหเสนา
นายพันเอกพระสิทธิเรื่องเดชพล พระยาพหลพลพยุหเสนาบอกนายพันโทหลวงพิบูลสงครามให้บอก
นายพันเอกพระสิทธิเรื่องเดชพลมาพูดโทรศัทพ์ แต่นายพันเอกพระสิทธิเรื่องเดชพล
ไม่ยอมพูดโทรศัทพ์โดยอ้างเหตุผลว่า...ข้าพเจ้าไม่มีหน้าที่ที่จะฟังคำสั่งของท่านให้ไปพูด
โทรศัทพ์ ถ้าพระยาพหลพลพยุหเสนาต้องการพูดกับข้าพเจ้า ท่านจะต้องกริ่งมาแล้วเรียกข้าพเจ้าไป
พูดกับท่านไม่ใช่ให้นายพันโทหลวงพิบูลสงครามจะมาเรียกข้าพเจ้าไปพูด..."⁴⁷

⁴⁴ อัจฉราพร กุมภพิสัย, "กบฏ .ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครอง
และกลุ่ม "ทหารใหม่" , บทที่ 3.

⁴⁵ สิตราภรณ์ ไชยกันทร, "การเสด็จราชรถทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-
เจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 50-51, 82-90.

⁴⁶ สุราษฎร์ ยัมประเสริฐ, "การเคลื่อนไหวกองทหารเมืองที่ต่อต้านรัฐบาลสมัยจอมพลแปลก
พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2491-2500)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์

นี่เป็นเรื่อง "ศักดิ์ศรี" ของนายทหารในสมัยนั้น... ในที่สุดพระยาพลาก็ต้องวางโทรศัพท์และโทรศัพท์เรียกไปใหม่ให้นายพันเอกพระสิทธิ เรื่อง เดชพลมารับด้วยตนเอง และพูดจา กันโดยตรง⁴⁷

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า "กลุ่มทหาร" ประกอบไปด้วยกลุ่มคน 2 ระดับ คือระดับผู้บังคับบัญชาและพลทหาร โดยหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาจะต้องควบคุมดูแลอบรมพลทหารให้ปฏิบัติงานตามหน้าที่และพลทหารนั้นจะต้อง เชื่อมกับผู้บังคับบัญชา ส่วนในสถาบันการทหารในระดับผู้บังคับบัญชานั้นได้มีการ อบรมปลูกฝังให้มีลักษณะ เฉพาะ เป็นของตนเอง นั่นก็คือการฝึกให้มีระเบียบวินัย เชื่อมกับผู้บังคับบัญชา มีความชำนาญพิเศษทางการทหารและมี "ศักดิ์ศรี" ของความเป็นทหาร

วิวัฒนาการของ "กลุ่มทหาร"

ได้กล่าวมาบ้างแล้วว่า "กลุ่มทหาร" เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐอันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขที่ต้องการจะตั้งกองทัพประจำการและโรงเรียนที่ทำการฝึกนายทหารโดย เฉพาะ ทำให้ "กลุ่มทหาร" เป็นกลุ่มที่คงอยู่ทุกเมื่อไม่ว่าจะมีสงครามหรือไม่ก็ตาม ในการศึกษา วิวัฒนาการของ "กลุ่มทหาร" นั้น เราพิจารณาจากบทบาทและหน้าที่ของ "กลุ่มทหาร" อันเป็นผลจากการปลูกฝังของสถาบันและการมีโอกาสได้สัมผัสกับความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะที่ 1

ระยะนี้เป็นช่วงของการวางรากฐานของโรงเรียนนายร้อยในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังนั้นจึงเป็นระยะเริ่มแรกของการเกิด "กลุ่มทหาร" จากที่กล่าวไปแล้วในตอนต้นของบทนี้ว่า รัชกาลที่ 5 ทรงจัดตั้งกองทัพประจำการและโรงเรียนนายร้อยด้วยเหตุผลหลายประการ ที่สำคัญก็คือการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง จึงทำให้เห็นว่าการตั้งกองทัพประจำการก็เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับพระราชบัลลังก์หรือสถาบันกษัตริย์ ขั้นตอนแรกของการมีกองทัพประจำการก็คือการตั้งโรงเรียนนายร้อยที่นอกจากจะเป็นที่รวมของคนกลุ่มหนึ่งที่มา เรียนวิชาทางทหารอย่างเป็นระบบแล้ว ยังเป็นที่ที่นักเรียนนายร้อยจะได้รับการปลูกฝังให้จงรักภักดีและปกป้องสถาบันกษัตริย์ เพราะถือว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ปกครองให้บรรดาทหารได้รับความร่มเย็นเป็นสุข เป็นผู้พระราชทาน

⁴⁷ ลอมพลประพาส จาตุเลศียร, "เล่าเรื่องราวให้ลูกหลานฟัง - อัฐิประวัติ - ลอมพลประพาส จาตุเลศียร" มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 544 (2 กุมภาพันธ์ 2534), หน้า 23-24.

เงินเดือนและเบี้ยเลี้ยง เครื่องใช้สอยให้ทหาร ดังนั้น หน้าที่ของทหารจึงต้องพร้อมที่จะพลีชีพจนเลือดหยดสุดท้าย เพื่อเป็นประโยชน์และ เกียรติยศแห่งสิ่งซึ่งเป็นที่รักและนับถืออยู่เสมอทุกเมื่อ⁴⁸

นอกจากนี้ การปลูกฝังโดยผ่านบทความในหนังสือยุทธ โภชก็มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ เช่น หลวงฤทธิรงค์ รัษฎา รองปลัดทหารบกใหญ่ ได้เขียนบทความเกี่ยวกับความงามของทหาร ความว่า

"...ลำดับนี้จะกล่าวถึง ความงาม ๆ ของทหารนั้นมีหลายประการ คือ งามด้วยความประพฤติดี อหฺรยาไศฺรยดี กิริยาดี วาจาดี รวม 4 ประการดังนี้ ความประพฤติดีนั้น... ต้องกระทำความดีให้เป็นที่สรร เสริญแก่มหาชนทั่วไป เพื่อให้เป็นที่เกียรติยศอันประเสริฐเกิดขึ้น ขณะเมื่อตนยังมีชีวิตอยู่ที่ดีหรือเมื่อชีวิตล่วงลับไปแล้วก็ดีมีอยู่หลายอย่าง คือ ต้องมีความนับถือรักใคร่ในพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว แลรักแผ่นดิน ซึ่งเป็นประเทศที่เกิดแห่งตน..."⁴⁹

อีกทั้งโอวาทคำสั่งสอนทหารโดยหลวง โยธารธรรมิ เทศ ได้กล่าวว่า รักชาติมนุษย์ซึ่งเป็นชนเกิดร่วมชาติ เดียวกันกับตน เป็นมโนธรรมยอดดีอันมีขัณขของทหารนั้นหมายถึง การรู้จักรักชาติมนุษย์ผู้มีคุณใหญ่ แลมีคุณน้อย เป็นหลัน เป็นอันลำดับกันลงไปจนตลอดทั่วถึงกัน มีดังนี้คือ

- 1) รู้รักพระมหากษัตริยาธิราช...
- 2) รู้รักพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ ผู้น้อย
- 3) แลรู้จักอรรคมาเสนาบดี และเสนาบดี มุขมนตรีผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง
- 4) แลรู้จักลัษณชีพราหมณ์
- 5) แลรู้จักฝูงชนชาวประชาราษฎร⁵⁰

การปลูกฝัง และอบรมดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของ "กลุ่มทหาร" ให้เป็น เครื่องมือในการแม่อำนาจของสถาบันกษัตริย์ไปทั่วพระราชอาณาจักร เป็นเครื่องมือในการ

⁴⁸ กช. เอกสาร ร. 5 ก 13_1/93 เรื่อง หลักสูตรพลทหาร, อ้างถึงใน อัจฉราพร กุมพิลสมัย, อ้างแล้ว, หน้า 43.

⁴⁹ หลวงฤทธิรงค์ รัษฎา, "ความงามของทหาร" ยุทธโภช เล่ม 1 แผ่นที่ 2 (28 กันยายน ร.ศ. 111), หน้า 11.

⁵⁰ หลวงโยธารธรรมิ เทศ, "โอวาทคำสั่งสอนทหาร" ยุทธโภช เล่ม 11 ตอน 9 (พฤษภาคม ร.ศ. 122), หน้า 567 และ ยุทธโภช เล่ม 12 ตอน 2 (ตุลาคม ร.ศ. 122), หน้า 95.

รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง นอกจากนี่ยัง เป็นกลไกในการปราบปรามฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล เช่น การปราบกบฏผีบุญ อ้อ กบฏเจ็ยว อั้งยี่และปราบปรามโจรผู้ร้ายในหัวเมือง และป้องกันการกระทำผิดพบ.พิกัต์อัตราราชาเออากร เช่น ขายฝิ่น ลู่ราเถื่อน เป็นต้น

นอกจาก "กลุ่มทหาร" ในระยะนี้จะมีความคิดที่จะต้องรับผิดชอบต่อสถาบันกษัตริย์แล้ว "กลุ่มทหาร" ยังคำนึงถึงความรับผิดชอบที่มีต่อชาติด้วย ดังจะเห็นได้จากข่าวพระตำราลัยขอใบข้าราชการทหารบอกความว่า

"...ด้วยในการที่ทหารบกได้รวมพลรับเสด็จจัดขึ้นเป็นกองทัพครั้งนี้เป็นที่พอพระราชมหุทัยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก ซึ่งได้ทอดพระเนตรเห็นความพร้อมของทหารบกนั้น และถ้าทหารพร้อมเพียงสามารถรักษา วินัยของทหารอยู่ได้เช่นนี้เป็นพยานอันหนึ่งว่าทหารนั้นมีความจงรักภักดีในฝ่าละอองธุลีพระบาทอีกทั้งชาติและบ้านเกิดเมืองนอนของตนด้วย..."⁵¹

ทหารที่ดีจะต้องไม่ละทิ้งหน้าที่ และไม่กลัวเกรงต่ออภัยอันตราย แลตั้งจิตอุทิศชีวิตของตนให้เป็นสิ่งของฉลองคุณ ช่วยชาติ ช่วยศาสนา แลช่วยบ้านเมืองที่เกิดของตนเพื่อให้อภัย⁵²

นอกจากนี้ "ทหาร" คือคนกล้ามีหน้าที่รับอาชวลูรับศึกศัตรู ช่วยชาติ ช่วยศาสนา แลช่วยบ้านเมือง ฉลองพระคุณพระเจ้าแผ่นดิน ผู้ปกครองชาติแลประเทศของตน⁵³ พระราชดำรัสของรัชกาลที่ 5 ในพิธีพระราชทานรางวัลนักเรียนนายร้อย ตอนหนึ่งว่า "...แลราชการทหารนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะได้ป้องกันรักษาชาติบ้านเมือง..."⁵⁴ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทเวศร์วงษ์โรปกการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศมีพระตำราลัยในการล้มโทษสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสุทวารคั้วรพิณิต ว่า

⁵¹ พระองค์เจ้าจิระประวดี, "ข่าวพระตำราลัยขอใบข้าราชการทหารบก" ยุทธโศก เล่ม 16 ตอน 3 (พฤศจิกายน ร.ศ. 126), หน้า 270.

⁵² หลวงโยธาธรรมนิเทศ, "โอวาทคำสั่งสอนทหาร เรื่องทหารสู้ตายไม่ละทิ้งหน้าที่ เป็นยอดดีของทหาร" ยุทธโศก เล่ม 11 ตอน 6 (กุมภาพันธ์ ร.ศ. 121), หน้า 359-360.

⁵³ หลวงโยธาธรรมนิเทศ, "โอวาทคำสั่งสอนทหาร" ยุทธโศก เล่ม 12 ตอน 2 (ตุลาคม ร.ศ. 122), หน้า 95.

⁵⁴ "รัชกาลที่ 5 มีพระตำราลัยในพิธีพระราชทานรางวัลนักเรียนนายร้อย" ยุทธโศก เล่ม 10 ตอน 6 (กุมภาพันธ์ ร.ศ. 120), หน้า 407.

"...ทหารได้มีความเจริญมานานแล้ว และยังคงจะเป็นที่ปรารถนาให้มีความเจริญยิ่ง
ใหญ่ขึ้นไปอีกเสมอ เพื่อป้องกันบ้านเมือง รัฐบาลการฉลองพระเดชพระคุณแลรักษา
พระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้สำเร็จตลอดไปโดยพระบรมราช-
ประสงค์ดังนี้..."⁵⁵

ตัวอย่างเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า "กลุ่มทหาร" ใต้ระหนังกถึงหน้าที่ของตนที่มีต่อชาติ
ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว อย่างไรก็ตาม ความคิดเรื่องชาติในทัศนคติของกษัตริย์ในระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์จะทรงถือว่า "กษัตริย์กับชาติเป็นของคู่กัน ชาติก็คือกษัตริย์ กษัตริย์มิได้
เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชาติ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นชาติ เป็นเรื่องแยกกันไม่ได้"⁵⁶
ดังพระบรมราชาธิบายในตอนหนึ่งว่า

"...การที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติได้โดยแท้จริงนั้นต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความ
จงรักภักดีต่อใคร ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินสยามเขาจึงจะเป็นไทยแท้
แต่ถ้าใคร แสดงตนว่าเป็นอิสระแก่ตน ไม่มีความจงรักภักดีต่อผู้ใด ดังนี้ ต้องถือว่า
ผู้นั้นเป็นคนไม่มีชาติ เพราะคน ๆ เดียวหรือ หมู่เดียวจะตั้งตนขึ้นเป็นชาติต่างหาก
หาได้ไม่..."⁵⁷

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าการอบรมและปลูกฝังในโรงเรียนนายร้อยระยะแรกนั้น ได้สั่ง
ให้บทบาทและหน้าที่ของ "กลุ่มทหาร" ในระยะนี้มีหน้าที่ในการ เป็นหลักประกันพระราชอำนาจของ
กษัตริย์ ป้องกันเอกราชของประเทศและรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ⁵⁸

⁵⁵ ยุทธโศก เล่ม 10 ตอน 4 (ธันวาคม ร.ศ. 120), หน้า 280.

⁵⁶ อัจฉราพร กุมภพิสัย, "กบฏร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครอง
และกลุ่ม "ทหารใหม่" ", หน้า 247-248.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 247-248.

⁵⁸ กนกวลี ชูชัยยะ, "พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524"
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2528), หน้า 7-9.

2. ระยะที่ 2

ระยะนี้ เป็นระยะที่ "กลุ่มทหาร" เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองมากขึ้น โดยมีปัจจัยต่าง ๆ สันนิษฐาน เช่น ระบบการศึกษาของทหารเองทั้งในและนอกหลักสูตร การรับรู้จักสื่อต่าง ๆ เช่นหนังสือพิมพ์ และการรวมกลุ่มของคนที่มีพื้นฐานอย่างเดียวกันซึ่งล้วนแต่เร่งเร้าให้ทหารมองเห็นปัญหาของสังคม ปัญหาของประเทศและมีความต้องการที่จะทำการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

ก. ระบบการศึกษา

หลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยนั้นมุ่งหมายให้ทั้งความรู้ทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ซึ่งจุดประสงค์สำคัญในการให้ความรู้ทางด้านนี้ก็เพื่อที่จะปลูกฝังความรู้สึกจงรักภักดีและการตระหนักถึงหน้าที่ของพลเมืองที่พึงมีต่อชาติ⁵⁸ เนื้อหาดังกล่าวจะบรรจุในวิชาภูมิศาสตร์-สังคม พหุศาสตร์และธรรมจริยา โดยเฉพาะวิชาภูมิศาสตร์สังคมนั้นจะสอดแทรกเนื้อหาที่จะทำให้เข้าใจถึงสภาพสังคมไทย เช่น ความเป็นมาของประเทศ ประเพณี ความเป็นอยู่ของประชาชน การบริหารงานของรัฐที่นำเอาภาษาของประชาชนมาทำให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎรไม่ว่าจะเป็นในด้านอาชีพ การศึกษา ฯลฯ เมื่อราษฎรประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ รัฐก็จะเก็บภาษีให้มากขึ้น ดังนั้น ผลประโยชน์ก็จะตกอยู่กับประเทศชาติในที่สุด⁵⁹ ความรู้เกี่ยวกับชาติบ้านเมืองที่นักเรียนนายร้อยได้รับการศึกษานั้นจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่โยงไปสู่ความเข้าใจในปัญหาสังคมและประเทศชาติ

นอกเหนือจากความรู้ภายในประเทศแล้ว ความรู้เกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ ก็ได้รับการถ่ายทอดจากผู้สอนเช่น ล่มเต็ล เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ได้ทรงอธิบายลัทธิทางการเมืองของหลายประเทศควบคู่กันไปในวิชายุทธศาสตร์ ยุทธวิธี⁶⁰ ซึ่งผลที่เกิดขึ้น

⁵⁸ วาสุณี โอล์ถารมย์, "การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2475" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), บทที่ 4.

⁵⁹ อัจฉรา กุมุทิลลัมย์, "กฎร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการเมืองการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่" ", หน้า 59.

⁶⁰ ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, กฎร.ศ. 130 (พระนคร : สำนักพิมพ์คัมภีร์, 2519), หน้า 59.

ใน รศ. 130 นั้น พระองค์ก็ทรงตระหนักเป็นอย่างดีว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะทหารชาวซิงใน
โอราทของพระองค์⁶¹ ก็เท่ากับว่าพระองค์มีส่วนในการกำหนดบทบาทของทหารให้เข้าไป
เกี่ยวข้องกับการเมืองด้วย นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงสนับสนุนให้มีการ เขียนและแปลตำรา
แทนการบอกให้นักเรียนจด ทรงเร่งเร้าให้นายทหารหาทางเพิ่มพูนความรู้ของตนโดยการอ่าน
และช่วยกันเขียนบทความลงในหนังสือทางวิชาการของทหาร⁶² . ดังนั้นการเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
การเมืองของ "กลุ่มทหาร" จึงไม่ได้เกิดจากการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างเดียว หนังสือทาง
วิชาการของทหารเอง และหนังสือพิมพ์ได้มีส่วนเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทางการเมืองให้กับ
"กลุ่มทหาร" ด้วย

ข. บทบาทของสิ่งพิมพ์ : วารสารยุทธโศกและหนังสือพิมพ์

วารสารยุทธโศก

จุดประสงค์ของการออกหนังสือยุทธโศกก็เพื่อให้ทหารได้เพิ่มพูนความรู้ทาง
วิชาการ และทราบข้อราชการในกองทัพได้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน⁶³ และตั้งแต่ พ.ศ. 2449
เป็นต้นมา อันเป็นช่วงเวลาที่ยังมีเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถเสด็จกลับเข้ารับราชการ
ในกองทัพและทรงมีส่วนพัฒนากองทัพอย่างมาก เนื่องจากพระองค์มีนโยบายให้ทหารตื่นตัวในการ
แสวงหาความรู้ ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์คำนำของยุทธโศกตอนหนึ่งว่า

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

⁶² เสริมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ, "บทนำ", ยุทธโศก เล่ม 18 ตอน 3
(ธันวาคม ร.ศ. 128), หน้า 2.

⁶³ "คำนำว่าด้วยการมีหนังสือพิมพ์ทหารมีคุณอย่างไร" ยุทธโศก เล่ม 1 แผ่นที่ 1
(21 กันยายน ร.ศ. 111), หน้า 3.

"...การได้มาซึ่งความรู้นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการค้นหา ล้มมา คม แลก เปลี่ยนความคิด เห็นกัน แต่สำหรับทหาร โอกาล์ที่จะพบปะพูดคุยกัน เล่มอ ๆ นั้น เป็นไปอย่างยากลำบาก... สิ่งหวัง ที่จะให้ยุทธโศกเป็นหนทางหรือ เวทีในการ เผยแพร่ และ แลก เปลี่ยน ความรู้ ความเห็นกัน..."⁶⁴

อาจกล่าวได้ว่ายุทธโศกในระยะนั้นเป็น "คลังของตำราสรรพวิชาของทหาร"⁶⁵

นอกจากนั้น พระองค์ยังได้ทรงชักชวนและเร่งเร้าให้ทหารช่วยกัน เขียนบทความ มาลงพิมพ์โดย ทรงเป็นผู้นำในการพระราชทานพรเรื่องต่าง ๆ มาร่วมลงด้วย เช่น "พงศาวดารยุทธศิลป์"⁶⁶

"ประวัติศาสตร์การทำสงครามของประเทศคลาสิค"⁶⁷ "คำแนะนำในการประลองยุทธกองผล่ม"⁶⁸

"คำชี้แจงและลักษณะประโยชน์ของเหล่าทหารราบ"⁶⁹ "คำชี้แจงเพิ่มเติมในการฝึกทหาร"⁷⁰

⁶⁴ ส้มเตีจ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ, "แจ้งความกรมเล่านาธิการทหารบก" ยุทธโศก เล่ม 18 ตอนที่ 1 (ตุลาคม ร.ศ. 128), หน้า 1-3.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

⁶⁶ ส้มเตีจ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ, "พงศาวดารยุทธศิลป์" ยุทธโศก เล่ม 18 ตอน 1 (ตุลาคม ร.ศ. 128), หน้า 24-43.

⁶⁷ ส้มเตีจ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ, "ประวัติศาสตร์การทำสงครามของประเทศคลาสิค" ยุทธโศก เล่ม 18 ตอน 7 (เมษายน ร.ศ. 128), หน้า 679-683.

⁶⁸ ส้มเตีจ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ, "คำแนะนำในการประลองยุทธกองผล่ม" ยุทธโศก เล่ม 18 ตอน 5 (กุมภาพันธ์ ร.ศ. 128), หน้า 499-590.

⁶⁹ ส้มเตีจ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ, "คำชี้แจงและลักษณะประโยชน์ของเหล่าทหารราบ" ยุทธโศก เล่ม 18 ตอน 10 (กรกฎาคม ร.ศ. 129), หน้า 903-907.

⁷⁰ ส้มเตีจ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ, "คำชี้แจงเพิ่มเติมช่วยคราวในการฝึกทหาร ร.ศ. 129" ยุทธโศก เล่ม 20 ตอน 2 (พฤศจิกายน ร.ศ. 130), หน้า 32.

ส่งผลให้บรรดานายทหารเริ่มที่จะแสดงออกทางความคิดโดยเขียนบทความลงในยุทธโกษาบ้าง⁷¹ การรับรู้ข่าวลือของทหารต่างประเทศก็มีส่วนอย่างมากในการทำให้ทหารไทยขึ้นชมความรุ่งเรืองของกองทัพมหาอำนาจ โดยเฉพาะญี่ปุ่นและจากประเด็นนี้เองทำให้ทหารมีข้อสรุปว่า ประเทศจะเป็นมหาอำนาจได้ก็ด้วยแสนยานุภาพของกองทัพ⁷² และเมื่อทหารเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพทหารจึงถือว่า "นายทหารคือผู้นำอำนาจให้บ้านเมืองเจริญขึ้นตามลำดับ"⁷³ จากความคิดดังกล่าวจึงเกิดการเปรียบเทียบกันระหว่างกองทัพของชาติมหาอำนาจกับกองทัพไทย นำไปสู่ความต้องการที่จะให้กองทัพไทยเจริญทัดเทียมประเทศอื่น ๆ ใน "กลุ่มทหาร" ร.ศ. 130

นอกเหนือจากการที่ทหารจะเป็นผู้ทำให้ประเทศชาติเจริญแล้ว ทหารยังแสดงถึงความรับผิดชอบต่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็น "การ' และรู้จักฝูงชนชาวประชาราษฎร์" ซึ่งเป็นหนึ่งในมโนธรรมยอดดีของทหารชั้นมัธยมของทหาร" (ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น) และ บทความเรื่อง มโนบัญญัติของทหาร ยังได้กล่าวว่า "การสั่งให้มิกกองทัพขึ้นก็โดยความประสงค์ที่จะให้ประเทศมีความสามารถกระทำการยุทธกับข้าศึกและความสามารถดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของอาณาจักร..."⁷⁴ สิ่งเหล่านี้เป็นการกระตุ้นให้ทหาร "ต้องประพฤติ และตั้งใจกระทำไว้ให้เสมอเป็นนิจนั้น คือ ความศรัทธาที่เป็นเครื่องนิยมของชนทั้งปวง เป็นอันมาก..."⁷⁵ การคำนึงถึงความลุ่มของประชาราษฎร์นี้เองทำให้ทหารเข้าไปมีส่วนรับผิดชอบต่อสังคมและบ้านเมืองมากขึ้น

⁷¹ อัจฉราพร กุมพทีลัมย์, "กบฏ ร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่" ", หน้า 66.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

⁷³ ร.อ.อภิบาล, "ตำแหน่งนายทหาร" ยุทธโกษา เล่ม 20 ตอน 2 (พฤศจิกายน ร.ศ. 130), หน้า 132-151.

⁷⁴ ร.อ.อภิบาล, "มโนบัญญัติของทหาร", หน้า 786.

⁷⁵ หลวงฤทธิรงค์ศรีอัญญา, "คำนำว่าด้วยความงามของทหาร", หน้า 11.

หนังสือพิมพ์

กิจการหนังสือพิมพ์เริ่มพิมพ์ครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3⁷⁶ แต่กลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์ยังจำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นสูงจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 กิจการหนังสือพิมพ์จึงขยายมาสู่สามัญชนผู้มีการศึกษา⁷⁷ บทความที่มีอิทธิพลในการสร้างความคิดเกี่ยวกับการเมืองได้แก่ บทความเชิงวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น ตลกริภาพจนกิจ คิริพจนนาคของเทียนวรรณ ที่เน้นให้รัฐเห็นความสำคัญของประชาชนในฐานะ "สายโลหิตของแผ่นดิน" ซึ่งรัฐต้องดูแลเอาใจใส่และให้การทะนุบำรุงรักษาอย่างดี⁷⁸ ซึ่งความคิดของเทียนวรรณคงจะมีอิทธิพลต่อพวกกบฏ ร.ศ. 130 อยู่บ้าง⁷⁹ ข่าวสารในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ที่เสนอเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศต่าง ๆ เช่น การปฏิวัติในเตอร์กีในพ.ศ. 2451 โดยกลุ่มยังเติร์ก การปฏิวัติในจีนพ.ศ. 2454 โดยการนำของ ดร.ซุนยัตเซ็น หรือเรื่องราวของการปรับปรุงประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการทหาร⁸⁰ ที่มีปรากฏให้เห็นอยู่มา กายนั้นได้มีอิทธิพลต่อความคิดของ "กลุ่มทหาร" ร.ศ. 130 อยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ เช่น บทความเรื่อง "ควรจะมีต่อกัน" ที่เน้นให้เห็นถึงปัญหาของระบบราชการที่ข้าราชการประพฤติดันเป็นนายกดหัวราษฎร ทั้ง ๆ ที่เงินเดือนของข้าราชการก็มาจากภาษีอากรที่รัฐเก็บจากราษฎร จากบทความนี้ได้กระตุ้นให้ทหารเกิดความมั่งงิบผิดชอบในฐานะที่เป็นข้าราชการกินเงินเดือนจากภาษีอากรของราษฎรไม่ใช่จาก

⁷⁶ ลักขณา ตีรวนิษฐ์, ประวัติการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (2325-2475). (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 8-9.

⁷⁷ อัจฉราพร กุมทิวาสัมย์, "กบฏ ร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการเมืองและการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่"", หน้า 72.

⁷⁸ ชัยอนันต์ สุ่มทวานิช, ชีวิตและงานของเทียนวรรณและก.ศ.ร. กุหลาบ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธีรพันธ์, 2522), หน้า 53.

⁷⁹ ชัยอนันต์ สุ่มทวานิช, "อุดมการณ์ทางการเมืองของไทย" ใน อุดมการณ์กับสังคมไทย, สัตรีทิพย์ นาถสุภา, บรรณาธิการ. (พระนคร : สยามคัมภีร์พิมพ์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า

⁸⁰ อัจฉราพร กุมทิวาสัมย์, "กบฏ ร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการเมืองและการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่"", หน้า 74.

กษัตริย์ ดังนั้น ราชวงศ์จึง เป็นนายข้าราชการมิใช่กษัตริย์⁸¹ และบทความที่เกี่ยวกับการปฏิวัติในประเทศจีน⁸² และที่สำคัญคือบางบทความจะเป็นการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่ล่อแหลมความสำคัญของทหารในฐานะผู้นำความสำเร็จให้กับการปฏิวัติ ในประเด็นนี้เท่ากับเป็นการเร่งเร้าความคิดในหมู่ทหารให้เห็นความสำคัญของกลุ่มในฐานะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสังคม⁸³ อาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ได้เป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดบางกลุ่มโดยนำมาซึ่งความรู้สึกไม่พอใจในระบบการปกครองแบบเก่า

ค. การขยายคุณสมบัติของการ เป็นนักเรียนนายร้อย

จากบัญชีโรงเรียนทหารสราญรมย์ พ.ศ. 2430 ได้กำหนดคุณสมบัติของคะเตดว่า จะต้อง เป็นบุตรมีชาติตระกูลดีและให้ถือศักดินา 400 ไร่⁸⁴ นับเป็นการเปิดโอกาสให้บุตรที่มีชาติตระกูลดีซึ่งอาจจะ เป็นกลุ่มเชื้อพระวงศ์ชั้นปลายได้มีโอกาสที่จะได้เป็นทหารซึ่งแต่เดิมนั้นจะมีแต่เชื้อพระวงศ์ชั้นสูงเท่านั้น เช่น ชั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เป็นต้น⁸⁵ การเปิดโอกาสในลักษณะเช่นนี้ยังคงมีอยู่ต่อไป จนกระทั่งเปิดโอกาสให้กับบุตรประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสเป็นทหาร ดังพระราชดำรัสตอบในการเปิดโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยมเมื่อ 26 ธันวาคม 2453 ความว่า "...อนึ่ง ในวันนี้ได้มา เห็นบุตรผู้มีบรรดาศักดิ์ มีตระกูล และบุตรประชาชนชาวเราทั้งหลายได้ตั้งอยู่ในที่เล่าเรียนร่วมกัน..."⁸⁶ อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้สามัญชนได้มีโอกาสเป็นทหารทำให้โลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตเปลี่ยนไป คือมิได้มุ่งสนองเฉพาะพระราชประสงค์ของกษัตริย์เท่านั้น แต่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม ดังจะเห็นได้จากผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมแล้วแต่เป็นสามัญชน เช่น กบฏร.ศ. 130 มีนายร้อยเอกขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) และมิใช่เข้าร่วมอย่างนายร้อยโท จรุงญ ฒ บางช้าง

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

⁸⁴ กองทัพบก, 100 ปีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, หน้า 54-55.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

นายร้อยตรี เจือ ศิลาอาสน์และนายร้อยตรี เจริญ ศรีจันทร์ เป็นต้น ส่วนการเปลี่ยนแปลง การปกครอง 2475 มี พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) พ.อ.พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) พระยาฤทธิอัคเนย์ (ลละ เอมะศิริ) และพ.ต.หลวงพิบูลสงคราม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการ เปิดโอกาสให้สามัญชนได้เป็นทหารและการฝึกอบรม จากสถาบันทางทหารนั้น นอกจากจะมีผลในการลดจำนวนทหารที่มีพื้นฐานของครอบครัวมาจาก ชนชั้นสูงแล้วยัง เป็นการ เปิดโอกาสให้มีการรวมกลุ่มกันของผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ความคิดอย่าง เดียวกัน และมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าทหารต้อง เป็นผู้ นำในการ เปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อช่วย ให้ประชาชนผู้ เสี่ยงภัยอากรพ้นจากความทุกข์ซึ่งทำให้ทหาร เข้า ไปรับบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงทาง การ เมือง

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ได้มีส่วนสำคัญในการทำให้ทหาร เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การเมือง ดังจะเห็นได้จากกฎ ร.ศ. 130 แต่ทำการไม่สำเร็จ ทำให้ในระยะหลังการ เกิด กฎ รัฎฐได้พยายามควบคุมบทบาทของทหารไม่ให้ เกี่ยวข้อง กับ การเมือง โดยการควบคุมกองทัพ ด้วยจุดประสงค์หลักคือเพื่อป้องกันมิให้ทหารลุกขึ้นมาต่อต้านผู้ปกครอง ในด้านการจำกัดบทบาท ของ "กลุ่มทหาร" รัชกาลที่ 6 ทรงเน้นให้ทหารตระหนักในภารกิจแห่งตน คือป้องกันประเทศ ขาดมิใช่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทหารในสมัยหลังกฎ ร.ศ. 130 จะถูกห้ามมิให้พูดถึง เรื่อง การเมืองหรือเข้า เป็นสมาชิกสมาคมการเมืองใด ๆ และห้ามมิให้ทหารกล่าวความเกี่ยวข้องด้วย ราชการบ้านเมืองในที่ชุมนุมอย่างใด ๆ ทั้งห้ามมิให้บอกข่าวคราวอย่างใด ๆ เกี่ยวกับราชการ แก่หนังสือพิมพ์ นอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชา และในบทพระราชนิยมลุ่มาচিতต่าง ๆ จะทรงย้าให้เห็นว่า "การเมืองนั้นไม่ถูกกันกับทหาร เป็นทหารและบรรดานายทหารที่ดียวมไม่เกี่ยว ข้องด้วยเลย"⁸⁷ ในขณะที่เดียวกัน รัชกาลที่ 6 ทรงย้าว่าทหารมีหน้าที่สำคัญที่สุดคือ "ต้องระวัง รักษาพระองค์และพระบรมราชานุภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยเต็มกำลังความสามารถ"⁸⁸

พอมาถึงในสมัยรัชกาลที่ 7 ก็ได้มีการอบรมให้ทหารไม่ยุ่ง เกี่ยวกับการเมือง โดยเน้นว่า

⁸⁷ อัจฉราพร กุมทพิลสมัย, "กฎ ร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครอง และกลุ่ม "ทหารใหม่"", หน้า 257.

⁸⁸ เรื่อง เดียวกัน, หน้า 256.

"...ทหารยอมไม่มีโปลิติก ท่านได้อุทิศแล้วว่า เป็นทหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ฝึกฝนอบรมในทางกายและใจมาตั้งแต่บัดนี้ตั้งแต่ครั้งแรกเป็นนักเรียนนายร้อยมาแล้วมุ่งแต่จะทำการตามหน้าที่ของเรา กล่าวคือ การรบ รบเพื่อใคร รบเพื่อป้องกันชาติ เพื่อป้องกันพระมหากษัตริย์ เพื่อความเป็นไทยของเราดำรงอยู่ก็เมื่อเราได้อุทิศตัว เช่นนั้นแล้ว... เราอย่าได้ไปใส่ใจกับกิจการนอกหน้าที่ของเรา เรามีหน้าที่สู้รบ รบเพื่อป้องกันชาติ รบเพื่อปราบปรามจลาจล เพื่อให้ชาติของเราอยู่ในความสงบและรักษาพระบรมเดชานุภาพไว้ไม่ให้เสื่อมทราม..."⁸⁹

นั่นแสดงว่า รัชกาลที่ 7 ทรงมีนโยบายในการควบคุมบทบาทของทหารภายใต้หลักการที่ว่า

"ทหารไม่ควรเกี่ยวข้องกับกิจการเมือง คิดจะเป็นทั้งทหารและการเมืองพร้อมกันหาได้ไม่"⁹⁰ แม้ว่า

กระแสของการควบคุมบทบาทของทหารไม่ให้เกี่ยวข้องกับกิจการเมืองจะมีมากหลังกฎร.ศ. 130

และต่อเนื่องมาจนถึงรัชกาลที่ 7 แต่ "กลุ่มทหาร" ยังคงเข้าไปมีบทบาททางการเมืองต่อไป

3. ระยะที่ 3

ในระยะนี้ "กลุ่มทหาร" ให้ความสนใจต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากขึ้น รวมทั้งแสดงความรับผิดชอบต่อประเทศ ซึ่งความคิดเหล่านี้ได้ปรากฏบ้างแล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ที่ไทยเสียเปรียบประเทศคู่ค้าตั้งแต่ทำสนธิสัญญาบาวริงกับอังกฤษในพ.ศ. 2398 และทำสนธิสัญญาในทำนองเดียวกันอีก 14 ประเทศใน 44 ปีต่อมา⁹¹

นอกจากนั้น ภัยธรรมชาติและโรคระบาดทั้งกับคนและพืช สัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่าง พ.ศ. 2450-พ.ศ. 2453 ทำให้ข้าวนาในท้องที่ต่าง ๆ ทั้งในภาคกลางและต่างจังหวัดต้องประสบกับภาวะทุกข์ เข็ญขนาดหนักถึงขนาดต้องอพยพทั้งที่ทำกิน สภาพชีวิตของข้าวนา ซึ่งในภาวะปกติก็มีพอเลี้ยงชีพ เมื่อเกิดภัยธรรมชาติข้าวนาบางแห่งถึงขนาดไม่มีข้าวกิน

⁸⁹ กข.ร. 7 ก1/37 "คำของผู้รั้งเสนาธิการทหารบกประชุมใหญ่ที่กระทรวงกระลาโหม" และหนังสือพิมพ์ข่าวสดเรื่อง "ปลุกใจทหาร", เจริญกรุง. 8 ธันวาคม 2474.

⁹⁰ กนกวลี ชูชัยยะ, "พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524", หน้า 101.

⁹¹ J.C. Ingrams, Economic Change in Thailand 1850-1970. (California : Stanford University Press, 1971), p. 35.

ต้องขอกู้เงินหลวงมาซื้อข้าวและมีหลักฐานปรากฏว่าข้าวในสมัยรัชกาลที่ 5 ต้องประสบภาวะถึงขั้นอดตาย⁹² ในช่วงเวลาเดียวกันรัฐก็ได้ประกาศเก็บภาษีชนิดต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อข้าว เช่น ปรับปรุงภาษีค่านา โดยเพิ่มจากเดิมถึง 4 เท่าตัว⁹³ และเรียกเก็บค่าธรรมเนียมรูปพรรณโค กระบือ จากตัวละ .50 บาท เป็นตัวละ 4 บาท⁹⁴ การเก็บภาษีเพิ่มในขณะที่ข้าวกำลังได้รับความเดือดร้อนจึงเท่ากับเป็นการเพิ่มภาระให้กับชาวนา ทำให้ "กลุ่มทหาร" ได้มองปัญหาสังคมไทยในขณะนั้นด้วยความเห็นที่ว่า

"... เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะเร่งบำรุงพลเมืองมิใช่คอยแต่จะหารายได้จากการอนุญาตให้ตั้งบ่อนการพนันและโรงยาฝิ่น... เพราะเมื่อประชาชนอันเป็นทรัพยากรที่มีค่าของประเทศขาดคุณภาพเช่นนี้แล้ว การพัฒนาประเทศทางด้านอื่น ๆ ก็ดูจะเป็นเรื่องเลื่อน-ลอยเต็มที..."⁹⁵

งานเขียนและหนังสือทางวิชา การของทหารหลังร.ศ. 130 ยังคงมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของชาติบ้านเมือง เช่น ปัญหา การจัดการศึกษาให้พลเมือง⁹⁶ เป็นต้น และปัญหา เกี่ยวกับการพัฒนากองทัพก็ยังคงได้รับความสนใจอย่างมากในหมู่มหาทยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่งบประมาณของทหารถูกตัดมากในช่วงตุลย์ภาพ ทหารได้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหานี้โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการที่มีต่อประเทศชาติ เพราะประเทศที่มีกำลังทหารเข้มแข็งจะไม่ถูกชาติอื่นข่มเหงและไม่เกิดสงครามขึ้นง่าย ๆ แต่ประเทศที่ไม่เอาใจใส่ในการ

92

อัจฉราพร กุมทิวาสัย, "กบฏร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่" ", หน้า 80.

93

"ประกาศวิธีและพิสดารเก็บเงินค่านา ร.ศ. 124" ราชกิจจานุเบกษา 22(25 มิ.ย. ร.ศ. 124), หน้า 256-258.

94

ล้มชาย หลั่งหมอยา, "ปัญหาข้าวและนโยบายของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 261.

95

ร.ต. เจริญ ศรีสันทร์ และ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏร.ศ. 130, หน้า 57.

96

"การศึกษาของ เมืองเรา", เสนาศึกษาและแผ่วิทยา คำศัพท์. (5 มิถุนายน พ.ศ. 2464), หน้า 549-553, อ้างถึงใน อัจฉราพร กุมทิวาสัย, "กบฏร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่ม "ทหารใหม่" ", หน้า 259.

เตรียมกำลังทหารอาจนำอันตรายมาสู่ประเทศของตน เพราะการเตรียมกำลังทหารให้พร้อมนั้น เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดสงครามขึ้น จึงเป็นการรักษาสันติภาพ ฉะนั้น ทหารจึงสรุปว่า

"...รายจ่ายในการทหาร ซึ่งเปรียบด้วยเงินประกันการสงบของประเทศและ รายจ่ายของกองทัพจึงเป็นส่วนสำคัญของ กำลังทรัพย์ แม้จะต้องประหยัดรายจ่าย อย่างอื่น ๆ ในการช่วยเหลือกองทัพก็ควรยอม ฉะนั้น ประเทศที่มีอำนาจในสมัยนี้ จึงยึดเอารายจ่ายสำหรับกองทัพเป็นสิ่งสำคัญกว่ารายจ่ายทั้งหมด..."⁹⁷

นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบความเจริญของกองทัพระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ เช่น เปรียบเทียบ "เงินเดือนในกองทัพเยอรมัน"⁹⁸ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบกับ เงินเดือนของ ทหารไทยและมีการ เสนอเรื่องราวของกองทัพญี่ปุ่นอย่างลุ่ม่า เล่มอ โดยที่ทหารมองว่าญี่ปุ่น เป็น ตัวอย่างของประเทศที่มีกำลังทหาร เข้มแข็ง แม้จะเป็นชาติในเอเชียก็ไม่มีมหาอำนาจใดดูถูกญี่ปุ่น ได้⁹⁹ บทความในยุทธโศภจะล่อลวงถึงความไม่พอใจของทหารทั้ง ในด้านของความไม่ก้าวหน้า ของ กองทัพและงบประมาณที่ถูกตัดทอนลง เพราะทหารคิดว่า การพัฒนากองทัพคือการพัฒนาประเทศ¹⁰⁰ และรัฐประศาสน์และ เศรษฐกิจจะดำเนินไปตามทางที่ต้องการ จำต้องมีการสั่งให้กองกำลังทหาร นั้นเอง ประเทศใดมีทหารมากประเทศนั้นก็มีความมาก¹⁰¹

การอบรมให้ทหารตระหนักถึงหน้าที่ของตนนั้นมุ่งทำให้ทหารมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง เช่น พระราชดำรัสของรัชกาลที่ 7 ที่มีต่อบรรดานักเรียนนายร้อยถึง เรื่องทหารกับการเมืองว่า

"...หน้าที่ของทหารนั้นอยู่ในหน้าที่รักษา คือรักษาความปลอดภัยต่าง ๆ รักษาทรัพย์ที่ ประชาชนได้หาละล้มทำให้งอกงามขึ้นไว้ นั้น รักษาประเทศที่ย้ำราชการพลเรือนได้คิดอ่าน

⁹⁷ พ.ต.หลวงลัทธิธยานุการ, "คำบรรยาย เรื่องการศึกกองทัพภกในประเศญี่ปุ่น", ยุทธโศภ 38 (1 ตุลาคม 2472), หน้า 2.

⁹⁸ "เงินเดือนในกองทัพเยอรมัน" ยุทธโศภ 37 (กุมภาพันธ์ 2471).

⁹⁹ กนกวลี ชูชัยยะ, "พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ.2475-2524", หน้า 57.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

¹⁰¹ พ.ต.หลวงวิจารย์พุกพหล, "คำบรรยายแสดงหลักของการสงคราม", ยุทธโศภ 37 (1 กรกฎาคม 2472), หน้า 1215. อ้างถึงใน กนกวลี ชูชัยยะ, อ้างแล้ว, หน้า 58.

พยายามบำรุงให้เจริญขึ้นไว้นั้น อย่าให้ใครมาแย่งชิงไปได้ อย่าให้ตกเป็นของผู้อื่น
ให้มีอิสรภาพอยู่ เสมอและรักษา ความสงบภายในด้วย..."¹⁰²

เมื่อทำการเปลี่ยนแปลง การปกครองสำเร็จ "กลุ่มทหาร" มีความคิดว่าตนเองมีส่วนช่วยในการ
นำประเทศไปสู่ความมั่นคง ดังคำกล่าวที่ว่า

"...ในวงการของทหารบกได้รำลึกกันอยู่เสมอว่าได้มีส่วนช่วยชาติให้มีรัฐธรรมนูญ
มาแล้ว และได้ช่วยชาติปราบปรามทรชนผู้คิดจะทำลายล้างรัฐธรรมนูญให้สิ้นไปแล้ว
ทั้งยังมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะคอยพิทักษ์รัฐธรรมนูญให้คงสภาพเป็นรัฐธรรมนูญ
ตลอดไป..."¹⁰³

นอกจากนี้ "กลุ่มทหาร" ยังแสดงความคิดที่ตระหนักถึงภาระหน้าที่ของทหารที่มีต่อชาติและ
ประชาชนว่า

"...เรา เป็นทหารของชาติ เราทำงานเพื่อชาติ ถ้ารัฐบาลเหลวไหล เราผู้เป็นทหาร
ของชาติก็ต้องกำสัตรีรัฐบาล...ถ้ารัฐบาลของเรายังดีอยู่เราก็ต้องช่วยรัฐบาล เพราะ
รัฐบาลทำงานเพื่อให้ชาติถึงซึ่งความเจริญ ความยากของทหารซึ่งตกอยู่ในข้อที่ล่าช้าต้อง
วิจารณ์ให้ตระหนักถ่องแท้ว่าใครถูก ใครผิด อันจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางการเมือง
เป็นเครื่องมือสำหรับวิจารณ์อยู่บ้าง..."¹⁰⁴

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าทหารมีความคิดว่าตนมีความชอบธรรมใน "การกระทำ" เพื่อให้
ประเทศมั่นคงและเจริญ ดังนั้น การปฏิบัติเป็นการกระทำที่ละตำหนิโทษไม่ได้ ถ้าหากเป็นการ
กระทำที่นำมาซึ่งความเจริญของประเทศ¹⁰⁵ และการ เป็นไปของบ้านเมืองตลอดจนอำนาจและ

¹⁰² "พระบรมราโชวาทในการพระราชทานกระบี่แก่นักเรียนนายร้อยวันที่ 24 มีนาคม
2474", ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49(10 เมษายน 2475), หน้า 120-123.

¹⁰³ กนกวลี ชูชัยยะ, "พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524",
หน้า 101.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

อธิปไตยของชาติ เป็นหน้าที่ที่ทหารจะต้อง เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย¹⁰⁶ อีกทั้งสุนทรพจน์ของนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเรื่อง "ประโยชน์และความจำเป็นของการ มีทหาร" ความว่า

"...ประเทศชาติที่รักของเราสวดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ ลัทธิรักษาความเป็นเอกราชอยู่ด้วยดีต้องอยู่ที่ พระมหากษัตริย์ 1, สถาปนาราษฎร 1, คณะรัฐมนตรี 1, กองทัพลีลา 1 รวมเป็น 4 หลัก...หลักที่ 4 คือกองทัพลีลา... คำสั่งของ กองทัพนั้นเป็นหลักสำคัญของประเทศชาติจะเลิกล้มไปไม่ได้เป็นอันขาด หลัก 1, 2 และ 3 จะดำเนินไปด้วยดีก็ต้องอาศัยหลัก 4 นี้ เป็นอำนาจทำให้บ้านเมืองอยู่ด้วย สันติสุขเป็นอำนาจทำให้ประเทศชาติคงอยู่ในความเป็นเอกราช เป็นอำนาจทำให้เจรจา กับต่างประเทศได้ง่าย เป็นอำนาจทำให้คนไทยทุกคนเป็นที่ยำเกรงของต่างชาติและเป็น อำนาจอื่น ๆ ซึ่งจะบรรยายแล้วไม่มีที่สิ้นสุด จึงเห็นว่าถ้าไม่มีหลักที่ 4 แล้ว คือคำสั่ง ทหารของชาติ หลักอื่น ๆ ทุกหลักย่อมจะหมดอำนาจไปทันที หรือทำอะไรไม่ได้เลย ในที่สุดชาติไทยก็จะละลายหายสูญไปจากโลก..."¹⁰⁷

จากสุนทรพจน์ดังกล่าวจึง เกิดได้ว่า แม้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 จะสำเร็จลุล่วงไปแล้ว แต่ทหารยังคงคิดว่าตนเองมีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบภายใน ประเทศและป้องกันประเทศให้เป็นเอกราช และจากการที่ทหารมีความคิดดังกล่าวนี้เองทำให้ ทหารมีความเกี่ยวข้องกับ การเมืองอยู่ตลอดเวลา

วิวัฒนาการของ "กลุ่มทหาร" เริ่มจากการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยที่มีการอบรมและ ปลูกฝังให้ "กลุ่มทหาร" มีบทบาทและหน้าที่ในการปกป้องสถาบันกษัตริย์ ในขณะที่เดียวกัน การปลูกฝังดังกล่าวได้นำ "กลุ่มทหาร" เข้าไป เกี่ยวข้องกับสังคมและประเทศชาติมากขึ้น เพราะ เป็นกลุ่มที่ได้รับความชอบธรรมจากกษัตริย์ให้ดูแลและปกป้องประเทศชาติ ประกอบกับการมีโอกาส ทางการเมืองและการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ผนวกกับการที่สามัญชน

¹⁰⁶ พล.ต. พระยาอนุภาพไตรภพ, "ปลุกสำนึกนายทหาร" หนังสือพิมพ์ ทหารบก- 1 (19 ตุลาคม 2475), หน้า 15, อ้างถึงใน กนกวลี ชูชัยยะ, เพ็ญอ้าง, หน้า 107.

¹⁰⁷ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม, "ประโยชน์และความจำเป็นของการมีทหาร", ไทยใหม่. (15 พฤศจิกายน 2477), หน้า 38 อ้างถึงใน แลงเดือน ไสยวงศ์, "การขึ้นสู่อำนาจ ทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม พ.ศ. 2469-2481" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 70-71.

เข้าไปเป็นทหารมากขึ้น ทำให้บทบาทของ "กลุ่มทหาร" ในระยะหลังเริ่มแตกต่างไปจากทหารใน
โรงเรียนนายร้อยในระยะแรกเริ่ม นั่นคือ "กลุ่มทหาร" ได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองและ
การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมมากขึ้น มิใช่มุ่งเพื่อปกป้องพระมหากษัตริย์เท่านั้น